

Raser och fördomar

Under senare år har rasproblemet blivit aktuellt i England. Det beror främst på den stora invandringen från Västindien, 100 000 personer under femårsperioden 1954—1958. För närvarande beräknas den "färgade" befolkningen i England med ursprung i dominions och kolonier uppgå till omkring 165 000, varav 110 000 från Västindien. Tendensen till diskriminering och i viss mån till förföljelse är ostridig; de färgade mottas inte gärna som hyresgäster, de har både på grund av arbetsgivarnas och arbetarnas hållning svårt att få hyggligt arbete, man umgås inte gärna med dem, vid några tillfällen har kollektiva våldsaktioner förekommit. Samtidigt visar alla opinionsundersökningar att det stora flertalet engelsmän är mot legal segregation och över huvud inte känner ovilja mot de färgade. Det sociologiska problem som därmed uppstår har senast behandlats av en ung forskare, Michael Banton (White and Coloured), vars arbete innehåller reflexioner och iakttagelser av betydelse för hela frågan om folks och rasers sammanlevnad.

Vad är en fördom? Ofta antas väl ordet i sammanhang som dessa innebära ett slags instinktiv, irrationell och icke ens rationaliserad motvilja mot vissa personer eller grupper. Det finns utan tveivel fördomar av denna primitiva art: folk säger sig helt enkelt finna tyskar eller judar eller negrer motbjudande och anser denna känsla vara rent instinktiv. Men i regel är vad vi kallar fördom något annat: vissa sakliga föreställningar om gruppen i fråga, som, om de vore riktiga, väl skulle motivera avståndstagandet och rent av diskriminering. Negrerna sågs exempelvis vara ohjälpligt obegåvade, sexuellt obehärskade, benägna för våldshandlingar. Fördomen innefattar i detta fall tro på vissa nedärvda, obehagliga eller farliga egenskaper hos den ras mot vilken fördomen riktas. Motiveringen är ofta rationell såtillvida som man pekar på faktiska förhållanden: negrerna får i regel lägre intelligenskvot vid undersökningar, de gör sig mer än de vita i USA:s sydstater och Sydafrika skyldiga till sexual- och våldsbrott. Fördomen kan sägas vara övervunnen eller på väg att övervinnas då man får insikt om att denna motivering är felaktig, att de berörda "egenskaperna" inte bottnar i anlag, utan är betingade av miljön och att en förnuftig bedömning därför måste gälla den enskilda människan och inte rasgruppen.

I England och över huvud i Västeuropa och Amerika frodades rasfördomarna på imperialismens och kolonialismens tid, i stor omfattning i socialdarwinistisk gestaltning (vartill Darwin var helt oskyldig); en av imperialismens främsta historiker, William Langer, anser sig till och med kunna ifrågasätta att föreställningen om de vitas arvmässiga överlägsenhet var den avgörande faktorn i den koloniala expansionismen. Nu är dessa föreställningar, för ett halvsekel sedan

spridda som vetenskap, av forskningen avslöjade som fördomar och av allt flera betraktade på detta sätt, alltså som villfarelser. Opinionsundersökningarna i England visar att 76 procent anser "färgade vara lika bra som vi själva om de får samma utbildning och samma möjligheter", medan blott 10 procent förklarar "att de färgade alltid kommer att vara underlägsna de vita". Men samtidigt är tendensen till diskriminering betydande och motståndet mot rasblandning mycket starkt; vid utfrågning av flickor vid universitet och lärarseminarier visar det sig att ett stort, bland de mindre bildade överväldigande flertal avvisar tanken på giftermål för sig själva eller sina bröder med kineser, indier eller afrikaner. Det finns, kort sagt, massor av människor som efter allt att döma saknar fördomar, men ändå vill upprätthålla vissa åtskillnader.

Orsakerna härtill kan vara flera. Möjligen finns fördomar som de tillfrågade är omedvetna om eller generade för att uttala; ett fel i Bantons analys synes vara att han knappast beaktar detta. Viktigt är Bantons påpekande att de flesta tycks tro att andra är mera fördomsfulla än de själva; 71 procent säger sig exempelvis inte ha något emot att samarbeta med färgade, men blott 23 procent tror att de flesta delar denna liberala uppfattning. Viktig är också tanken att särskilt engelsmännen med sina fasta vanor och sin starka sociala konformitet finner det svårt och därför obehagligt att umgås och leva med främlingar över huvud och att de färgade helt naturligt betraktas som främlingar i högsta potens. "Negrerna börjar i Calais"; denna lustighet säger något om traditionell engelsk inställning, som inte undervärderligt om

och det är inte underligt om man från den utgångspunkten håller distans gentemot negrerna i mera egentlig mening.

Diskriminering behöver inte betyda fördom, detta är riktigt och väsentligt. En negerflicka som är ute med en vit i London riskerar att bli tagen för prostituerad och hennes kavallerier att bli ansedd som rå flickjägare — en kvinna som hyr ut rum åt en färgad misstänks för att ha kommit på kneken och förlorar kanske sina vita kunder — vita arbetare är rädda för att bli underbjudna av de färgade; i dessa fall behöver inte de agerande vara fördomsfulla, de är kanske bara rädda på goda skäl. Det patentliberala svaret på frågan: "Vill du att din dotter skall gifta sig med en neger?" är: "Ja, det har jag ingenting emot." Det undvikande svaret, vanligt bland integrationisterna i USA, är: "Det får hon bestämma själv." Det ärliga svaret är väl för de flesta vita: "Jag kan inte önska ett sådant giftermål, därför att det i de flesta fall leder till speciella svårigheter, men naturligtvis hänger det främst på personen, inte på rasen eller socialklassen."

Men till denna åtskillnad mellan fördom och diskriminering måste läggas två andra

iakttagelser. Dels den självklara att fördomen leder till diskriminering och att gruppen av fördomsfulla, även om den är liten, på ett avgörande sätt bidrar till det konventionella och konformistiska avståndstagandet. Dels att en diskriminering som länge upprätthålles — särskilt om den legalt befästes — stimulerar fördomen, människor tvingas av sitt "samvete" att finna goda skäl för särbehandling och dålig behandling av andra människor. En enhetlig strid måste föras mot fördomar och diskriminering — och på den punkten har den engelska hållningen i stort sett varit förebildlig.

Banton stannar framför allt vid problemets sociologiska aspekter och framhåller med skärpa hur starkt dess lösning är beroende av för skilda länder skiftande sociala faktorer: Det under senare tid ofta anlagda psykologiska perspektiv som betecknar fördomar och diskriminering som ett uttryck för besvikelse ("frustration", ett obestämt begrepp, som nyttjas som myckel till alla dörrar) är inte bara teoretiskt ytterligt ensidigt, utan också praktiskt ofruktbart.